

vlot zal kunnen thuisbrengen. Desondanks is het betoog doorgaans toch wel te volgen. Daar staat dan wel weer tegenover, dat de schrijver af en toe wat snel heen en weer springt van het ene naar het andere onderwerp. Ook de structuur en inhoud van de meestal korte paragrafen is niet altijd even logisch. Sommige passages wekken bovendien de indruk, dat de auteur niet steeds voldoende greep had op de volgorde van de gegevens in het boek. Zo worden hier en daar personen als bekend opgevoerd, die pas verderop in het boek aan de lezer worden voorgesteld. Jammer is dat veel interessant materiaal, opgeslagen in de voetnoten, niet is terug te vinden in het register.

Er zijn nog wel meer kritische kanttekeningen te plaatsen, maar het zijn slechts marginalia. Voor onze nog vaak lacuneuze kennis van de geschiedenis van de theologiebeoefening in ons land is dit boek een waardevolle aanvulling. Leven en werk van een belangrijke en zeer invloedrijke theoloog zijn nu goed beschreven. Op het einde van het boek zegt de auteur over de held van zijn verhaal: 'Sneller dan gedacht wordt al lezend vriendschap met hem gesloten'. Dat zal een lezer van dit boek misschien niet zo gauw gebeuren, maar wel mag worden gezegd dat na lezing Coccejus voor haar of hem niet meer de grote onbekende is.

C. S. M. Rademaker ss. cc.

F. F. Blok, *Isaac Vossius en zijn kring. Zijn leven tot zijn afscheid van koningin Christina van Zweden 1618-1655* (Groningen: Egbert Forsten, 1999, 534 blz., f140,-, ISBN 90 6980 117 5).

In 1949 promoveerde de auteur van dit boek op een belangrijk proefschrift: *Nicolaas Heinsius in dienst van Christina van Zweden*. In dat boek werd in ruime mate gebruikgemaakt van de correspondenties van Heinsius, zijn vriend Isaac Vossius en anderen. Sindsdien heeft Blok verschillende studies gepubliceerd over deze geleerdenkring uit het midden van onze Gouden Eeuw. Daarbij gaf hij er steeds blijk van als geen ander vertrouwd te zijn met de rijkdom aan bewaarde brieven waarmee in dat netwerk van wetenschappers, de Republiek der Letteren, de contacten werden onderhouden. Deze reeks is nu op waardige wijze afgerond met de hier te bespreken studie over die andere 'moderne humanist', Isaac Vossius (1618-1689), de zoon van de bekende hoogleraar Gerardus Joannes Vossius.

Het boek bestaat uit vier delen. Het eerste beschrijft de jeugd en studiejaren van Vossius in Leiden en Amsterdam. Dat geeft veel nieuwe informatie over het leven in huize Vossius, Isaacs eerste publicaties en zijn vrienden. Tussen april 1641 en oktober 1644 maakte Isaac een studiereis door Engeland, Frankrijk en Italië, die we bijna van dag tot dag kunnen volgen door de brieven die hij onderweg aan zijn vader en aan anderen schreef. Over die reis handelt het tweede deel. Het volgende beschrijft Isaacs verblijf in Amsterdam in de jaren 1644-1648. Hij was toen geschiedschrijver van Holland en Zeeland, verzamelde veel materiaal voor verdere studie en publiceerde enkele tekstuitgaven van betekenis. Het vierde en laatste deel, meer dan de helft van de tekst, gaat over Isaacs dienstbetrekking als hofgeleerde en bibliothecaris van de Zweedse koningin Christina. Een boeiend verhaal over boeken, handschriften, vriendschappen en vooral veel geleerdenintriges.

Net als zijn vader was ook Isaac Vossius een centrale figuur in de geleerdenwereld van die dagen. Met name door zijn functie aan het Zweedse hof stond hij in contact met veel collega's in heel Europa. Heel dat netwerk komt in Bloks studie prachtig tot leven. Het boek bevat veel nieuwe en interessante gegevens over Vossius' familieleden, vrienden en vijanden: het gezin waarin hij opgroeide en gevormd werd; de geleerde broer van zijn moeder Franciscus Junius met wie hij vele jaren samenwoonde en samenwerkte; de vrienden Joannes Fredericus Gronovius

en Nicolaas Heinsius; de joodse geleerde Menasseh Ben Israel; de beroemde Fransman Claude Saumaise, eerst vriend, later vijand van Isaac; de filosoof René Descartes, die ook aan het Zweedse hof verbleef; en natuurlijk de eigenzinnige en grillige Zweedse koningin Christina.

Dit boek is ook een belangrijke aanvulling op onze kennis van de boek- en bibliotheekgeschiedenis. Evenals oudere studies van Blok bevat het veel informatie over de rijke particuliere bibliotheken van Isaac en zijn vader, en vooral over de vreemde historie van de koninklijke bibliotheek in Stockholm vóór en na Christina's abdicatie. Je leest over het moeizaam verwerven en soms weer kwijtraken van zeldzame en kostbare handschriften en boeken. Ook uitgevers passeren de revue: een apart hoofdstuk is gewijd aan 'Isaac Vossius en de Blaeu's'. Het boeiende daarbij is, dat niet alleen de hoofdpersonen in het verhaal, maar ook minder bekende persoonlijkheden hier voor het voetlicht worden gehaald. Zo geeft deze studie een knap en veelkleurig panorama van die wondere zeventiende-eeuwse wereld van geleerden, uitgevers en boekverzamelaars.

Een van de niet geringe kwaliteiten van dit fraai uitgegeven boek is de stijl. Het is vlot geschreven, als een boeiend verhaal, datje als lezer beetpakt en niet meer loslaat. Zorgvuldig uitgekozen illustraties verlevendigen de tekst. Jammer is wel, dat de inhoudsopgave aan het begin van het boek te summier is om direct duidelijk te maken wat een rijk boek de lezer in handen heeft: je krijgt alleen de titels van de hoofdstukken, en niet de voortreffelijk gekozen en tot lezen nodende titels van de paragrafen daarin. Ook heb ik wat moeite met de opzet van het register van persoonsnamen, dat 'alleen de meest relevante namen' geeft. Wat voor de ene gebruiker niet interessant is, kan voor een ander juist wél belangrijk zijn. Overigens alle lof voor de aantekeningen bij de tekst en de rijke bibliografie en het register. Voor de vormgeving hiervan tekent Bloks collega K. van der Horst.

Kort na het verschijnen van dit rijke boek was de bibliotheek van Isaac Vossius onderwerp van gesprek in het gezelschap van boekwetenschappers 'Petrus Scriverius'. De studie van Blok oogste daar alle lof, en natuurlijk werd de auteur de vraag gesteld, of hij nog denkt aan een tweede deel, over het leven van Isaac Vossius van 1655 tot zijn dood in 1689. Het antwoord was duidelijk. Voor een adequate beschrijving van dat gedeelte van Isaacs leven is er veel minder brievenmateriaal, en bovendien acht Blok zich niet voldoende competent voor de onderwerpen waarmee Vossius zich toen ging bezighouden. Jammer, maar het belangrijkste werk is gedaan. Hopelijk nodigt dat jongere collegae uit te gaan zorgen voor het aanvullende tweede deel van de biografie.

C. S. M. Rademaker ss. cc.

K. Dekker, *The origins of old Germanic studies in the Low Countries* (Brill's studies in intellectual history, XCII; Leiden, Boston, Keulen: Brill, 1999, x + 479 biz., f240,-, ISBN 90 04 11031 3).

De laatste jaren is de belangstelling voor het onderzoek van de Oudgermaanse talen in de zestiende en zeventiende eeuw opgebloeid. Het feit alleen al dat deze onderzoekers, met al hun gebreken, drie tot vier eeuwen dicht bij de bronnen staan dan wij, maakt ze ook nu nog interessant. Bovendien hadden zij soms de beschikking over materiaal, dat sindsdien verloren is gegaan. Zo danken we bijvoorbeeld onze, helaas fragmentarische, kennis van de oudste Nederlandse tekst, een interlineaire vertaling van de psalmen uit de tiende eeuw, aan de bemoeienissen van de humanist Justus Lipsius. Een van de geleerden uit diezelfde periode is